

første årtusinde. Når arkæologien betoner rødderne bagud i germansk jernalder, bør det få konsekvenser også i oversigtsværkernes afgrænsning. Der savnes stærkt en oversigt over germansk jernalder – i sammenhæng med vikingetiden – for at vi kan forstå, hvorfor der overhovedet kom en tid, hvor man drog i viking. Baggrunden for dette fænomen er stadig lige uklar. Dudos forklaring fra 1020 er, freregnet hans moralske opstød, ikke meget ringere end nutidens, ja næsten moderne.

En dansk oversigt over udviklingen i Europa fra romerrigets sammenbrud til ottosk tid savnes. Vikingetogter til Vesteuropa ville være formålsløse uden merovingertidens opsving, men hvad betød den vesteuropæiske udvikling for os heroppe, og hvad betød Østeuropa? »Eventyrlyst, selvtillid og fatalisme« er ikke nok til at forklare vikingetogene, men jeg skal ikke bebrejde forf., at hun ikke bringer løsningen, der er stof til nok en bog. Hvis bogen er beregnet for studenter, savnes noteapparat. Litteraturlisten inkluderer titler fra 1987, selvom forordet er dec. 1986, men er ikke konsekvent. Snarere er »den dannede læser« målgruppen. Forf. bringer denne læser godt rundt om vikingernes verden, både den fysiske, som vi kender bedst, og den åndelige. Som statusopgørelse er bogen absolut nyttig.

Henrik Thrane

BARBARA E. CRAWFORD: *Scandinavian Scotland. Scotland in the Early Middle Ages*, 2. *Studies in the Early History of Britain* series. Leicester University Press 1987. xiii, 274 s. ill.

Det skandinaviske Skotland er, som det siges i introduktionen, lidt af et fantom. Kun dele af det senere skotske kongedømme kom under vikingernes herredømme, nemlig den nordlige halvø, Caithness, nogle kyststrækninger samt øerne Shetland, Orkney og Hebriderne. Også den ikke-skotske ø, Man, behandles fra tid til anden fordi bogen skal dække den del af Storbritannien der i århundrederne fra det 8. til det 11. årh. modtog et varigt præg af norsk sprog og samfundsformer.

Forfatteren, der er knyttet til det skotske universitet Sct. Andrews, er middelalderhistoriker og arkæolog. Hendes synsvinkel er rettet mod Norge og Atlanterhavsøerne, og »Norse« (norrøn=vestnordisk) bruges synonymt med skandinavisk. Denne faglige orientering skal man have in mente i vurderingen af bogen.

»Scandinavian Scotland« er opdelt i rammer, frameworks.: metodisk, geografisk, kronologisk, lingvistisk (især stednavne), arkæologisk og litterært. Denne komposition giver en smuk afrunding, for den vigtigste skriftlige kilde til emnet er Orkneyingasaga og den behandles kildekritisk i den første »ramme« og som dokumentation for periodens mentalitet i den sidste. Desuden spøger sagaens personer og begivenheder i næsten alle de andre sammenhænge. Spørgsmålet er om Orkneyingasaga – eller Jarlasaga – kan bære en så prominent rolle. Den er i den nukendte form nedskrevet i sidste halvdel af det 13. årh., men går tydeligt nok tilbage til en version fra ca. 1200. Det evige sagaproblem om 13. årh.s teksters kildeværdi for 3-400 års ældre begivenheder rejser sig usædvanligt tydeligt. Barbara Crawford løser det ved at kalde sagaen for en kompilation, d.v.s. at den

skal bygge på en lang række tabte sagaer og fortællinger, skriftlige som mundtlige – deriblandt skjaldekvad –, og de må så igen anses for at repræsentere en ældre tradition. En stilistisk vurdering taler imidlertid for at kun de sidste partier før sagaen slutter omkring 1204 kan være føjet til senere. Som helhed er den næppe ældre end den ældste version, d.v.s. ca. 1200 (Kult.Leks. 1965, sp. 699-702). Det betyder at når Orkneyinga saga nævner bygninger, gravsætninger og tingpladser, og lignende fænomener kan påvises sprogligt og/eller arkæologisk må forklaringen være at de endnu kendtes i det 13. årh. Men om det faktisk var de samme personer der i sin tid havde levet der er tvivlsomt, og den mentalitet sagaen er præget af må stamme fra forfatterskabets tid. Orkneyinga saga kan selvfølgelig rumme ældre traditioner, men som al anden nordisk historieskrivning fra 13. årh. må denne saga som andre være præget af antikvariske interesser hvor også andre påvirkninger end de hjemlige gjorde sig gældende.

De store momenter i det skandinaviske Skotland er følgende: den nordiske bosættelse, forholdet til den tidligere befolkning, pikter og de keltiske gæler, trosskiftet, oprettelsen af et jarledømme, næringslivet og forholdet til omverdenen. Men af den ovenfor skitserede disposition er kun enkelte emner egentlig historiske, f.eks. jarledømmets historie. Alle de øvrige fænomener kan og bliver behandlet som om der ikke var større forskel på begyndelsen og slutningen af perioden. Det har der givetvis været. Der er endda materiale til at skelne mellem de forskellige folkeslags bosættelser, deres forhold til religionen – hvor det interessante forhold gør sig gældende at kelter og pikter havde antaget kristendommen før nordboerne kom, så de få hedenske træk fra perioden må tilskrives de sidstnævnte – og sidst men ikke mindst magtforholdet mellem den gamle befolkning og indvandrerne. Disse muligheder udnyttes dog kun i spredte bemærkninger i den foreliggende bog. Der er ingen sammenfatning af den forandring, der skete i det nordlige Skotland i løbet af perioden 800-1200, og som har sat sig varige spor.

Barbara Crawford beklager selv (s. 4), at det program den fortræffelige F.T. Wainwright opsatte i 1962 om koordinering af de forskelligartede kildetyper – arkæologiske, filologiske og historiske – (se Hist. Tidsskr. 1971, s. 716f.), aldrig har kunnet gennemføres. Det skyldes måske, at man ikke har haft øje for Wainwrights hovedidé, kildernes forskellige repræsentativitet, måske fordi ikke mindst arkæologien har gjort så enorme fremskridt i mellemtiden at man ikke har ment at noget der er skrevet for 20 år siden kan have nogen interesse. Det er en skam, for som sagt ligger materialet her, endda illustreret af fortræffelige kort og billeder.

Inge Skovgaard-Petersen

Romanske stenarbejder 4. Udg. Jens Velle. Forlaget Hikuin, 1989. 228 s. Ill. 150 kr.

Den fjerde bog i rækken om romanske stenarbejder rumme 10 artikler om forskellige danske og svenske emner vedrørende stensulptur, resultatet af det første skandinaviske forskermøde om romanske stenarbejder i 1985. Symposier og forskerindlæg er nyttige ved at fremlægge problemer og tolkningsforsøg uden absolut at skulle skabe overensstemmelse og ensartethed. På denne lidt diffuse,